

GESCHILDERD IN OEGSTGEEST

In deze rubriek komen kunstschilders, die in Oegstgeest gewoond of gewerkt hebben, voor het voetlicht.

In deze aflevering aandacht voor Floris Henric Verster van Wulverhorst.

Afb. 1 Zelfportret, 1921, olieverf, Museum Boymans-van Beuningen, Rotterdam

Floris Henric Verster van Wulverhorst werd geboren op 9 juni 1861 te Leiden. Hij zou nagenoeg zijn hele leven in Leiden blijven wonen. Zijn geboortehuis stond aan het Rapenburg, het tegenwoordige nummer 47. Dit huis was eigendom van zijn grootvader aan moederszijde dokter van Kaathoven. In 1879 verhuisde Floris met zijn ouders en één jaar jongere broer Cornelis* naar Rapenburg 40. De familie Verster was van oorsprong afkomstig uit Brabant, waar zij door de eeuwen heen tot de aristocratie behoorde. De vader van Floris, Florentius Abraham Verster, was secretaris rentmeester van Rijnland en dijkgraaf en bekleedde daarnaast functies als administrateur van het Museum van Natuurlijke Historie en penningmeester van het Leidse schildersgenootschap *Ars Aemula Naturae*. In zijn vrije tijd mocht Verster sr. graag tekenen en lithograferen. De artistieke interesse van zijn vader is van groot belang geweest voor de ontwikkeling van de kunstenaar Floris Verster. Al op jonge leeftijd werd Floris' tekentalent door zijn vader onderkend

en gestimuleerd. Eerst krijgt hij les in diertekeningen van de Leidse schilder G.J. Bos. Na een paar jaar mag hij de H.B.S. verlaten om zich helemaal op het schilderen en tekenen te richten. In 1878 volgt Floris lessen bij George Breitner, die dan als docent verbonden is aan *Ars Aemula Naturae*. In datzelfde jaar krijgt Floris van zijn vader zijn eerste opdracht: het illustreren van een boek over vogels dat deze van plan is te maken. Van 1879 tot 1882 studeert hij aan de Haagse academie. Vervolgens bezoekt hij gedurende een half jaar de academie in Brussel. Weer terug in Leiden deelt Floris acht jaar lang een atelier met Menso Kamerlingh Onnes (zie Vereniging Oud Oegstgeest presenteert: oktober 1999, p. 16 e.v.). In 1888 verlooft Floris zich met Jenny Kamerlingh Onnes, de zuster van Menso. Vanaf 1889 tot 1894 houdt Jenny een soort dagboek bij. Hierin maakt zij aantekeningen over het werk van Floris. Ze beschrijft hoe verschillende werken tot stand kwamen,

Afb. 2 Pionerozen, 1893, olieverf, particuliere verzameling

vertelt over de problemen waar Verster ('Floor') mee worstelde en geeft haar eigen mening over het eindresultaat. Het schrift bevat verder ruim honderd krantenknipsels met tentoonstellingskritieken, waarin het werk van Verster wordt besproken. Jenny voelt zich duidelijk nauw betrokken bij het werk van Floris Op 27 oktober 1892 trouwen zij en vestigen zich op het buiten Groenoord bij Leiden. Hier zullen zij de rest van hun leven blijven wonen. Groenoord lag aan de Haarlemmerweg, op loopafstand van Oegstgeest.

Groenoord

Floris was van huis uit voldoende vermogend om niet voor zijn brood te hoeven schilderen. Hij hoefde derhalve in zijn werk geen rekening te houden met de wensen van eventuele kopers. Floris en Jenny leefden zeer teruggetrokken. Floris Verster had geen behoefte om te reizen. De tuin was zijn grootste inspiratiebron; daar vond hij alles wat hij nodig had: natuur, intimiteit, stilte.

De bloemstillevens, waar Verster omstreeks 1888 mee was begonnen, werden op Groenoord doorgevoerd tot het uiterste. De vorm wordt min of meer opgeofferd aan de kleur en de verschillende bloemsoorten laten zich nauwelijks meer herkennen. Verster

Afb. 4 *Tuin Endegeest, 1894, pastel, Gemeentemuseum, Den Haag*

Afb. 3 *Endegeest, 1893, pastel, Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo*

legde bijvoorbeeld gekleurd glas op de serre waar hij zijn bloemstillevens maakte. Het fascineerde hem hoe de kleurwaarden verschoven. De effecten die hij hiermee bereikten waren sprookjesachtig. Ook kleurde hij het water waar de bloemen in stonden. In zijn bloemstillevens uit 1893 voerde Verster het werken met kunstmatige invloeden op tot een hoogtepunt. In dat jaar ging hij ook gebruik maken van een spiegelende ondergrond. De verschillende onderdelen van het schilderij versmelten met elkaar tot een overdonderende kleurenexplosie (afbeelding 2).

Hoewel Floris Verster met deze bloemstillevens alom succes boekte, had hij het gevoel op een dood punt te zijn aangekomen en ging op zoek naar iets nieuws. In hetzelfde jaar maakte Verster een pasteltekening van Endegeest (afbeelding 3). Deze techniek dwong Verster zich meer op de vorm te concentreren. Op de achtergrond zien we de contouren van het kasteel Endegeest. De ondergaande winterzon zorgt voor een oranje gloed. De grillige gevormde bomen doen denken aan het werk dat Jan Toorop in deze tijd maakte. Verster had weinig contact met collega schilders; hij was nogal onverstaanbaar en trok zijn eigen plan. Voor Toorop echter had hij grote bewondering. Jenny schrijft hierover in haar dagboek: "Toorop is voor hem de eenig nieuwe de verst vooruitstrevende". Het geheel heeft iets onheilspellends. Hoewel de tekening op de werkelijkheid is gebaseerd, ademt

Afb. 5 Avond te Warmond, 1894, waskrijt, particuliere verzameling

het de sfeer van een sprookjesbos. Jenny noteerde het volgende: " Na zijn huwelijk maakt hij studies in pastel en daarna de tekening van 't kasteel Endegeest, in de winter bij ondergaande zon. Mooi zijn de met dik klimop begroeide boomen, de karakteristieke palmpjes en rododendrons fijn van kleur de lucht met het netwerk van takken. De hoek linksch en de weg zijn de zwakste gedeelten, 't Wordt te Rotterdam en Leiden geëxposeerd". Verster's nieuwe stijl werd door het publiek en de critici met gemengde gevoelens ontvangen. Zijn beste vriend, de dichter Albert Verwey, noemde het "die teekeningen waarvan we niet wisten wat we ervan moesten denken". Maar Verster had het gevoel op de goede weg te zijn en liet zich hierdoor niet van de wijs brengen. In 1894 maakte hij nogmaals een pasteltekening van de 'Tuin Endegeest' (afbeelding 4). Ook hier zien we het silhouet van het kasteel tussen de antropomorfe, winterse bomen doorschemeren. De tekening, die zich in het Haagse Gemeentemuseum bevindt, doet denken aan Vincent van Gogh's 'Pastorietuin te Nuenen' uit 1884.

Waskrijttekeningen

Vanaf 1894 maakte Verster een serie waskrijttekeningen. In deze verfijnde techniek zet hij de weg voort die hij met de pasteltekeningen is ingeslagen. De techniek van de waskrijttekening is moeilijk en zeer tijdrovend. Verster deed vaak verscheidene maanden over dergelijke tekeningen. Ze werden opgebouwd in fijne, dicht op elkaar staande krijtstreepjes, direct in kleur. Het was dus niet zo dat Verster de tekening in zwart-wit opzette en daarna inkleurde. Correcties waren nauwelijks mogelijk. Doorgaans maakte hij wel eerst een studie in olieverf, die hij als voorbeeld gebruikte. Vervolgens begon Verster met waskrijt aan de ene kant van het blad te tekenen en werkte zo langzaam door naar de andere kant. Het gedeelte dat klaar was, dekete hij voorzichtig af. De waskrijttechniek vergde bovenal een grote discipline en beheersing. In de periode tussen 1894 en 1903 maakte Floris Verster ruim vijftientig waskrijttekeningen. 'Avond te Warmond' (afbeelding 5) en 'Buurtje te Oegstgeest' (afbeelding 6) zijn in deze techniek gemaakt. Op de eerst genoemde tekening zien we het Warmonderhek met op de achtergrond de boerderij 'Mariahoeve' te

Afb. 6 Buurtje te Oegstgeest, 1900, waskrijt, Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo

Oegstgeest. Het 'Buurtje te Oegstgeest' laat zich niet meer herkennen. Verster werd hier getroffen door de oude muur van het huis. De waskrijttechniek was uitermate geschikt om dit metselwerk in al zijn details weer te geven. De landschappen van Verster zijn verstild, de menselijke figuur speelt geen enkele rol. De potloodtekening die hij in 1897 maakte van de Kwaaklaan (afbeelding 7) ademt dezelfde rust. In 1903 heeft Verster alle mogelijkheden van de waskrijttechniek onderzocht. Dan keert hij weer terug naar stillevens in olieverf. De schilderijen die Floris Verster na 1903 maakte, lijken te zijn gelouterd door de zelfbeheersing, die de waskrijttechniek van hem vergde. Het werk is minder pasteus, met meer aandacht voor de vorm en het materiaal van de afgebeelde voorwerpen. (afbeelding 8). Zo blijkt de ogenschijnlijke beperking uiteindelijk een verrijking voor zijn werk te zijn geweest.

Introvert

Floris Verster was een introvert mens, die samen met zijn vrouw een zeer teruggetrokken leven leidde. Slechts weinig mensen hebben hem gekend. Hij maakte maar drie zelfportretten (afbeelding 1). De eerste in 1911, de twee andere in 1921. De portretten tonen hem niet als kunstschilder. We zien een wat strenge, sombere man, die

Afb. 8 *Japans kistje en schotel met rode appels*, 1922, Martin Seegers Kunstbemiddeling, Oegstgeest

Afb. 7 *De Kwaaklaan langs Oud-Poelgeest, potlood*, 1897, Stedelijk Museum De Lakenhal, Leiden

zichzelf zonder enige opsmuk heeft geschilderd. Het zijn portretten van een man, die wars van elk uiterlijk vertoon is. Floris Verster bleef geïnspireerd en kritisch tot het einde. Enkele maanden voor zijn overlijden werd hij verpleegd in het Diaconessenhuis. In die periode liet hij zich eens met een auto naar huis rijden om in zijn atelier enkele werken die hij niet goed genoeg vond te vernietigen. In januari 1927, enkele maanden nadat Jenny was gestorven en de gemeente Leiden bekend maakte Groenoord te willen onteigenen, verdronk Floris Verster in de vijver van zijn zo geliefde tuin.

Ineke Oele-Kap.

* Cornelis Willem Hendrik Verster (1862-1920) zou van 1893-1898 (onbezoldigd) conservator van het Stedelijk Museum De Lakenhal in Leiden zijn.

Bronnen:

- Aantekeningen Jenny Verster-Kamerlingh Onnes, Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, Den Haag
- A.M. Hammacher, Floris Verster, Amsterdam, z.j., paletserie - Floris Verster 1861-1927, Leiden Museum De Lakenhal, 1986
- Het Rapenburg, Geschiedenis van een Leidse gracht, deel Va, Leiden 1990
- Richard Bionda en Carel Blotkamp (redactie), De schilders van tachtig.